

תכנון המשפחה על-פי ההלכה

(תגובה למאמרו של ד"ר אורי לוי על המרווח הרצוי בין הלידות)

מערכת 'צהר' ביקשה מאתנו להתייחס לדברי מכובדנו ד"ר אורי לוי נר"ו, רופא ילדים ירא שמים, בענין המרווח הרצוי בין הלידות לדעת חז"ל והמחקר הרפואי העדכני. מאמרו המעניין מציג לפני הקורא את הדברים בצורה שאינה מדוייקת, לענ"ד, בשני תחומים אלו, ולכן חשבנו לנכון להעיר על דבריו כסידרם. ונתחיל בהערה כללית: בדברי ד"ר לוי ישנן קביעות רפואיות וקביעות הלכתיות רבות. נראה לענ"ד שקביעות הלכתיות חדשניות, בעלות משמעות כה רבה [ברמה של דיני נפשות!], ראוי שיפורסמו עם התייחסות הלכתית מפורשת של פוסקים בעלי שיעור קומה.

א. הדיון ההלכתי

1. איצירה פתפרקין ואין נפשה חוזרת

ד"ר לוי נר"ו מתבסס בהבנת דעת חז"ל בעיקר על קביעתם במסכת נידה שהיולדת "אבריה מתפרקין, ואין נפשה חוזרת עד עשרים וארבעה חודש". הפירוש הנכון של הביטוי הזה הוא שדרכו של עולם שהאשה חוזרת **לתיפקוד גופני רגיל בענייני וסתות** 24 חודשים אחרי הלידה [נפשה=עצמה, האשה לא חוזרת 'לעצמה' (בענין שעליו מדובר) לפני עובר 24 חודש; אין שום התייחסות למצב נפשה של היולדת, וק"ו שאין קביעה שאבריה נשארים 'מפורקין' כל אותו הזמן], ולא כפי שהבין הכותב שגופה ונפשה של האשה היולדת אינם חוזרים לאיתנם עד עובר הזמן הזה. מתוך טעות זו הסיק הכותב שחז"ל **קבעו** שהריון בתוך הזמן הזה גורם נזק גופני ורגשי, ומכאן מסקנתו שחז"ל **קבעו** שכל יולדת זקוקה למניעת הריון במשך 24 חודש. **כאמור אין לכך בסיס בדברי חז"ל.**

היות וחלק ניכר מהמאמר מבוסס על ההבנה הזו, החוזרת פעמים רבות בווריאציות שונות, יש לבחון מחדש את דברי הכותב לאורך כל דבריו על פי ההבנה הנכונה של דבר חז"ל אלו. נוסף על כך - כיום השתנו כידוע הטבעים [במידה מסויימת] בענין זה, ואשה שאינה מניקה הנקה מלאה [ולעיתים גם המניקה] חוזרת לראות דם כרגיל לאחר חודשים

ספורים, כפי שציין גם ד"ר לוי; וא"כ אבריה אינן 'מפורקין' כבר, והיא כבר 'חזרה לעצמה' לאחר זמן קצר הרבה יותר מאשר קבעו חז"ל בזמנם. כך שהדברים הנחרצים של הכותב, פעם אחר פעם לאורך כל המאמר, שאנו עומדים מול **קביעה** של חז"ל **המחייבת** מניעת הריון עד סוף תקופה זו, אינם תקפים.

התשובה לשאלה הפשוטה של הכותב 'מדוע לא מיושמת דעת חז"ל זו שיוולדת זקוקה לשנתיים ללא הריון כדי להתאושש אחר לידה' - פשוטה: **אין דעת חז"ל כזו**, כאמור. לכן אם אנו רואים נשים שיוולדות ילדים רבים בהפרשים קטנים יחסית, וכדברי הכותב 'הן נראות טוב וילדיהן נראים טוב', אין שום סיבה שבעולם למנוע מהן לקיים בהידור את מצוות פריה ורבייה ומצוות 'לערב על תנח ידך', ולהוסיף ולבנות עולמות מלאים של אושר ושמחה ועבודת ה'.

2. דעת הניח והפתיש

מרב שפשוט לו שאכן כך הורו חז"ל - מעמיד הכותב אוקימתא בדברי הב"ח והפתיש"ש ורוב הפוסקים האוסרים למנוע הריון בגלל צער בעלמא, ומבאר שכל דבריהם נאמרו רק אחרי כ"ד חודש, ובתוך כ"ד חודש לכו"ע מותר וחובה למנוע הריון. בנוסף לתימה שיש בכך שיבוא רופא בן דורנו לחלוק מדעתו על כל הפוסקים שלא כתבו כך - כבר הוכחנו לעיל שאין בסיס לדבריו על הוראת חז"ל זו, ונפל פיתא בבירא.

3. ג' נשים משמשות כמזון

הכותב מצרף להוכחותיו שקיימת הוראה של חז"ל למנוע הריון כ"ד חודש אחרי הלידה את המשנה המפורסמת על ג' הנשים המשמשות כמזון. בלי להיכנס לביורר הסוגיא [ראה במאמרנו ב'אסיא' הקרוב על הפולמוס ההלכתי בענין השימוש בדיאפרגמה], ברור לכל מעיין שההיתר של חז"ל לדעת חלק מהראשונים, או ההוראה לדעת הראשונים האחרים, לאם המניקה למנוע את ההריון הבא כ"ד חודש כדי שלא למנוע מהתינוק הקודם את החלב החיוני לו - לא קשורים לענייננו. ולבוא ולפסוק מתוך דברי היש"ש ש'אין כל מקום לאסור את המניעה' אם מדובר באמצעים שאין בהם השחתת זרע - הוא, לענ"ד, טעות בדבר הלכה. ואכמ"ל.

4. הפסקת האקה

הכותב לומד ק"ו: אם אין הבעל יכול לכפות את אשתו לאכול דווקא מאכלים בריאים לתינוק, אם הם מצערים אותה - ק"ו שאין הוא יכול לחייב אותה להצטער ולהיכנס להריון נוסף. אך הק"ו הזה ק"ו פריכא הוא, מפני שעל הבעל במקרה הראשון לשכור על חשבונו מינקת לבנו, ותו לא.

ואכן אף פוסק לא אסר על אשה להפסיק או לצמצם את ההנקה אחרי שלושה חודשים ולחזור לעבודה, מפני שהיום קיימים תחליפי חלב, גם אם הם אינם משתווים לאיכות חלב אם. לכן דברי ד"ר לוי שהאם **חייבת** למנוע הריון כדי להניק את תינוקה כ"ד חודש אינם עומדים בפני הביקורת, ופשוט.

ב. ההיבט המחקרי

1. ההשוואה לעישון

ההשוואה בין הנשים היולדות בהפרשים קטנים יחסית כשהן נראות טוב וילדיהן נראים טוב' לבין מעשנים כבדים שנראים 'טוב' עד שהם נפגעים במחלות קשות [ח"ו; ולא סרטן בלבד, ואכמ"ל] אינה במקומה. אין ספק שרק מחקרים

משווים רציניים עשויים להביא למסקנות רפואיות, אך גם לפי הסקתיו הרפואיות של ד"ר לוי [שנעמוד עליהן בהמשך] קיים מרחק רב מאוד בין הפגיעות [הנכונות או הדמיוניות, ראה להלן] ביולדת-הצפופה ובילדיה לבין המעשנים הכבדים. אנו **מוחים** על ההשוואה המטעה הזו!

2. העחקר האפריקני

המקור הרפואי של הכותב לחששותיו החמורים לבריאות האשה היולדת במרווחים קצרים יחסית הוא מחקר חשוב שפורסם לפני שנים ספורות בארה"ב, ובו נמצא שבין היילודים שאימותם **הרוו** אותם בין 18 ל-23 חודשים אחרי הלידה הקודמת היו פחות בעיות של משקל נמוך, לידה מוקדמת או פיגור בגדילה התוך-רחמית מאשר בין אלו שהרינום החל מוקדם יותר או מאוחר יותר. אך גם לפי המאמר הזה, המקור העיקרי לנתונים הרפואיים שהביא הכותב, הזמן המתאים ביותר **להתחיל** הריון חדש מבחינת בריאות העובר הוא בין שנה וחצי אחרי הלידה הקודמת לבין 23 חודשים אחריה, ואין כאן בשום אופן הוראה למנוע הריון כ"ד חודשים אחרי הלידה הקודמת כפי שגזרו חז"ל, על פי דבריו!

אך גם נתונים אלו מטעים. באותו מחקר אכן נמצא שהריון לאחר חודשים בודדים מהלידה הקודמת מעלה את רמת הסיכון לאם ולעובר באחוזים משמעותיים, ובין חצי שנה לשנה וחצי קיימת עלייה מסויימת [עד 10%] בתינוקות שנולדו במשקל נמוך מהצפוי - אך גם הרחקת הריון של יותר מ-23 חודשים מההריון הקודם מתברר באופן מפתיע שהיא מעלה את הסיכון באותה מידה! האם ממצא זה יחייב את ד"ר לוי לומר שבניגוד למה שנראה לעיניים - ילדים שנולדו במרווח גדול יותר משנתיים אינם כל כך בריאים כמו שהם נראים? אמנם ד"ר לוי מיישב את הקושי הזה: לדבריו, יש להניח שהנשים שילדו במרווח גדול יותר משנתיים בוודאי אינן בריאות כדבעי, והראיה - שהן ילדו יותר מאוחר מהזמן שהמליץ להן ד"ר לוי; מכאן שלא הרחקת הלידות גרמה את הירידה המסויימת בגודל התינוק ובמשקלו, אלא בריאותה הלקויה של האם... ואולי פשוט לידות 'צפופות' במרווחים של שנה-שנתיים פלוס-מינוס [לא הרבה פחות - ולא הרבה יותר] מוסיפות בריאות לאם ולילד, ובריאות זו מתאימה למה שאכן עינינו רואות בעז"ה?

המעין בגוף המאמר יראה שמסקנות החוקרים הם שהריונות תכופים מטיבים עם העובר על ידי שימור מנגנונים חשובים להריון, כמו: זרימת דם רחמית וכו'. ולכן אשה שעושה הפסקה ארוכה בין הלידות מאבדת את הכושר הזה, ונמצאת יחד עם נשים מבכירות באותו אחוזון של סיכוני הריון ולידה. דברים אלו רחוקים מאוד מן ההסבר של ד"ר לוי. לא יתכן להסתמך על מאמר כל כך חשוב, אך לקבל את מסקנותיו רק כשהן מתאימות להנחותיו של הכותב, 'דין הניין לי ודין לא הניין לי'!

יותר מזה: על פי המאמר הנ"ל, העלייה בסיכון לעובר בהפרשים גדולים מעשרים ושלושה חודשים בין הריון להריון **הולכת וגדילה** כפי גודל ה'הפסקה', הרבה יותר מאשר בהפרש קטן מדי בין הלידה להריון הבא! ז"א, שלפי המאמר שעליו הוא מסתמך, הרבה יותר מסוכן לעובר להיוולד אחרי הפסקה של יותר משנתיים - מאשר אחרי הפסקה של חצי שנה בלבד! למה אם כן לא הורה הכותב לכל הנשים, במקביל להוראתו למנוע הריון חודשים רבים אחרי הלידה הקודמת, שהן **חייבות** להרות מקסימום אחרי שנה וחצי פלוס-מינוס, ושאסור להן ח"ו לעשות הפסקה יותר גדולה מזו? ועוד חשוב להדגיש: נאמר במפורש בגוף המאמר שהיתה התאמה [כמו ברוב המחקרים מהסוג הזה] בין מרווחים קצרים מששה חודשים לבין גיל יולדת צעיר מאוד, רמת מישכל נמוכה של האם, מוות של עובר קודם, וטיפול לקוי ביילוד. במקביל **לא** היתה התאמה בין מספר ההריונות והלידות של האשה לבין הסיכונים לעובר, ז"א שמספר לידות גדול לא העלה את הסיכונים לעובר כלל.

זאת ועוד: מחברי המאמר מדגישים שהנתונים מתאימים לאוכלוסייה של מדינת יוטה בארה"ב שבה נערך המחקר, ושכל שינוי בנתונים עשוי לשנות את המסקנות, ושהם לא יכולים להעיד על משמעות ההבדלים הסוציו-אקונומיים בין היולדות על מסקנות המחקר. האם ניתן להתבסס באופן עיוור על מסקנות אלו, ולהתעלם מהמציאות הגלויה לעין? דרך אגב, יש להדגיש שמשקל מעט נמוך בלידה, שעשוי לקרות כאמור [ע"פ המחקר הנ"ל] לכ-10% מהתינוקות שנולדים בצפיפות-סבירה, עדיין אינו אסון. רובם הגדול של ילדים אלו יתפתחו בעו"ה כראוי, ורק בודדים מהם ייפגעו בצורה זו או אחרת. לכן שוב - מסקנתו של ד"ר לוי, שחובה למנוע הריון 24 חודש אחרי הלידה הקודמת אינה מבוססת לא עד דברי חז"ל ולא על המידע הרפואי שהוא עצמו מציג לפנינו.

3. נריאות היולדת

ד"ר לוי עובר מבריאותם הפגומה של היילודים ה'צפופים' לבריאותן הפגועה של היולדות 'צפוף'. חשוב לציין שבכל המאמר הגדול הנ"ל אין שום התייחסות לסכנה ליולדת, אלא לירידה סטטיסטית מסויימת בגודל ובבריאות של היילודים בלבד, שגם היא לא משמעותית וכנ"ל. איך יתכן ליטול את מסקנה א' שלא הוכחה כלל, וממנה להסיק את מסקנה ב'? יוצר מכך שהעירוב בין שני נושאים אלו שעשה ד"ר לוי, מוטעה. ברור שההריון הוא מאמץ גופני ונפשי גדול, והריונות צפופים על אחת כמה וכמה, ויש לכל זוג לבדוק עד כמה הוא מסוגל להדר במצוות פו"ר ובמצוות 'לערב', ואף להתיעץ עם רבותיו בשעת הצורך. אך הדרך רחוקה מאוד בין זה - לבין ההפחדות הרפואיות וההלכתיות הלא-מבוססות של כותב המאמר.

הכותב מביא בהערה סיפור על רופא שונא ישראל, שהתפאר שפגע בפוריות נשים יהודיות בכך שמנע מהן אמצעי מניעה. נניח שכך היה; האם מכאן הוא רוצה להוכיח שרופאים אוהבי ישראל יש להם להרבות במתן אמצעי מניעה?

4. מספר הילדים

יותר מכך: לא כל אשה מצליחה להיכנס להריון מיד כשהיא רוצה, ק"ו לא כשהיא בגיל קצת יותר מבוגר. יוצא שאם תתקבל "גזירתו" של ד"ר לוי, שהנשים חייבות למנוע הריון כ"ד חודש אחרי לידה קודמת, הן תלדנה בעתיד הרבה פחות ילדים, ללא הצדקה! הרי עינינו אכן רואות שב"ה רוב הנשים שילדות הרבה, כשהן בריאות ובפיקוח רפואי צמוד, כמו רוב הנשים בציבור החרדי והחרד"לי, באמת נראות טוב, הן וילדיהן. אם כן, לשם מה יש להפחיד אותן? ועוד: גיל הנישואין היום אינו נמוך כמו פעם, לעיתים קרובות נוצרות מאליהן הפסקות ארוכות בין כמה מהלידות, ואם נוסף גם את הקביעה הזו - באמת תהיה קשה גזירת ד"ר לוי משל פרעה! לא זו הדרך ולא זו העיר.

5. לידה בגיל מנוג

במאמרנו 'הוולדנית המבוגרת' [אסיא נ-נח כסלו תשנ"ז כרך טו חוברת א-ב עמ' 92 ואילך] כתבנו על לידות בגיל מבוגר אצל נשים שילדו בעבר פעמים רבות. התברר שבס"ה לידות אלו מסוכנות הרבה פחות מאשר אצל נשים שילדו בגיל מבוגר ושלא ילדו בעבר, או ילדו מעט. ושם כתבנו [עמ' 101 סע' ג] שאצל נשים ולדניות לא היה הבדל משמעותי בתוצאות ההריון בין לידות מתחת ומעל לגיל 35, בעוד שהיה הבדל גדול בין נשים מבכירות מתחת ומעל לגיל זה. ובעיקרון, הדברים נכונים גם בנושאים האחרים הקשורים להריון ולידה, שנשים ברמה סוציו-אקונומית גבוהה [כמו רוב ככל הנשים הדתיות שילדות הרבה] המטופלות כראוי - הן וילדיהן בריאים גם בלידות רבות וצפופות-יחסית לא פחות מאשר נשים אחרות, אם לא יותר.

סיכום

לדעתנו, המסקנה של ד"ר לוי - מוטעית לחלוטין. יודע כל העוסק בנושאים אלו שהפוסקים מפעילים שיקול דעת רחב וגמיש כדי להחיר דחיית הריון בכל מקרה של בעיית אמת אצל האשה, בין אם זו בעיה גופנית או נפשית. פוסקים רבים מתירים לכתחילה הפסקות בין הריונות של חודשים מספר, ואף יותר מכך. אך אין שום הצדקה לקבוע באופן גורף שעל כל הנשים לדחות את הריון באופן קבוע חודשים רבים אחרי לידה. לא נראה לנו שד"ר לוי הצליח להרים את נטל הראיה, מהפן הרפואי ומהפן ההלכתי, לקביעה זו. ראוי על-כן שהפוסקים **יעודדו את הנשים ללדת תוך כדי שמירה קפדנית על בריאותן ובריאות תינוקיהן**. במקביל ראוי שהציבור ידאג למימון הבראה משמעותית ליולדת אחרי כל לידה [מגיע לה!], וראוי שתאורגן עזרה ליולדת בביתה בשעת הצורך, וכך נהיה כולנו שותפים בקיום נפשות רבות בישראל, שכל אחת מהן היא כידוע עולם מלא.

זהו, על רגל אחת, תיכנון המשפחה על פי ההלכה.

